

AZ ÉGBELÁTÓ

Mire másnap fölértem az iskolába, mindenki hallott már róla, hogy milyen nagy riadalmatcsinált a bányában a bányarigó. A miénken kívül minden osztályba járt egy-két bányászgyerek, azok hozták az újságot. Csak a kis bice-bóca hallgatott, akárhogy faggatták, hogy „no, bányamérnök úr, most elő a tudománnyal”. Azt mondta, ő nem tudhat semmit, mert ők azóbányában laknak, s ott nem fütyörészget semmiféle rigó. Hát az igaz volt, hogy ők az óbányában laktak, de Péter apó egyre azt erősítgette, hogy éppen ott lehet valahol a fészke a bányarigónak, s bizonyosan valami nyíláson szökött át, amit az öregKüsmödi a két bánya közt levő falon lyukasztott a csákányával. A tanító urunknak mondta ezt Péter apó, aki ebéd után kivezettette magát velem a bányaházhoz. - De hát mi szándékkal lyukasztotta volna ki az a Küsmödi a falat? - kérdezte a tanító úr. - Nem volt annak semmi szándéka, kérem alássan - dörmögött az öreg bányász -, csak turkált-furkált összevissza. Bizonyosan kincset keresett, mert mindig kincset keres, mióta az elméjemeg-megfelhődzött. - Hát aztán mibe felhődzött meg az elméje? Péter apó kedvetlenül vont vállat. - Sose lehet azt tudni olyan embernél, aki a föld alatt keresi a kenyerét, örökös éjszakában. Kékeget nem lát, madarat nem hall, nap nem süti, harmat nem hűsöli. A bányász csak befeléhallgatódzik, befelé nézelődik. Lát is, hall is sok mindent, amiről a napvilágon élő embersemmit se tud. Kicsit elhallgatott Péter apó, aztán újra kezdte: - Küsmödi már bányamester volt, mikor én a keze alá kerültem, inasnak. Már akkor az óbányaaaz utolját járta, szűken adta a szemet, s úgy volt, hogy föl is hágy vele a bányaigazgatóság. Csak Küsmödi erősködött, hogy van ott még kincs, csak keresni kell. Az ő kedvéért vergőd-tünk is még egy darabig, de nem ért az semmit, akárhogy faragtuk a sziklabordákat, nemlehetett már azokról szemet faragni. Átparancsoltak bennünket az új bányába, de Küsmödi nemjött velünk. Azt mondta, nem tudja elhagyni azokat a sziklákat, amiket egész élete verejtékeöntözött. Engedelmet kért rá, hogy ott maradhasson, ahol eddig élt. Meg is kapta, ott ismaradt egyes-egymagában. A felesége nem akart odatemetkezni, elköltözött erről a vidékről akis lánykájával együtt. Küsmödi pedig addig túrt-fúrt, faragott, kopácsolt, hogy utoljárabelezavarodott a nagy magánosságba. Az emberek lassanként elfelejtették, ki volt, mi volt, s így lett belőle öregkorára világ csúfja, gyerekek ijesztője. Nagy szekerek nyikorogtak be az udvarra, mindenféle furcsa gépeket szedtek le róluk. Péterapó elkészönt tőlünk. - Ezekkel szívadjuk ki a bányából a mérges levegőt. Eltart a munka vagy egy hétig, addig nemlehet leszállni. Csöndesen ballagtunk aztán hazafelé a tanító úrral. Nagyon fúrta az oldalamat, hogy én is elmondjam neki, amit én tudok

Küsmödiről, de akkor el kellett volna mondanom a ködmöntörténetét is, azt pedig nem mertem. Abban már nemigen hittem, hogy akkor a tündér lapáttányújtja a fületem, hanem attól féltem, hogy a tanító úr kinevet.

72Pár nap múlva aztán az egész bányahistóriát kiverte a fejből a tanító úr. Mégpedig azzalverte ki, amit az osztálynak mondott:- Fiúk, én karácsonyra minden esztendőben valami emléket szoktam adni a negyedik osztály-ban a legjobb tanulónak. Akiről karácsonyig bebizonyosodik közületek, hogy a legderekabblegény, az kap tőlem egy égbelátót.No, azon a délutánon nem sokat okoskodtunk a tanító úr beszédéből. Hallottuk is, nem is, amitmagyarázott. Egyre azt számígtattuk az ujjunkon, hogy hány hét még karácsony. Meg azontörtük a fejünket, hogy mi lehet az az égbelátó.Előadás után megtudtuk azt is. Szabad volt bemennünk a tanító úr szobájába, aminek közepénott ágaskodott az égbelátó. Három lába volt, mint a fényképezőgépnek. Hosszú sárgarézcsove, mint a hurkatöltőnek, csak sokkal vékonyabb. Szeme is volt mind a két végén, csillogó-villogó gömbölyű üvegből.Tarán Laci, akit minden karácsonyra fel szokott vinni apukája Budapestre a nagymamájához,mint világlátott ember mindjárt elszólta magát:- Nini, hiszen ez teleszkóp! Láttam már én ilyent a kirakatban a pesti optikusnál! Ilyenenvizsgálják a csillagokat a csillagászok!No, a tanító urunknak se kellett egyéb. Ezt az áldott jó lelket semmi úgy ki nem hozta asodrából, mintha nem magyarul mondták azt, amit magyarul is lehet mondani. Annyira mentszegény, hogy az artézi kutat elkeresztelte vízcsordító távfuratnak. A trombitát rézharsogány-nak hívta, s még a drótostóra is azt mondta, hogy sodronyostót.Most is dühösen kergetett ki bennünket a szobájából:- Se nem teleszkóp, se nem optikus, hanem égbelátó és látószerkereskedő!Többet aztán nem is emlegette nekünk a tanító úr az égbelátót, hanem annál több szó esett rólamagunk közt, hogy ugyan lát-e azon mindenki. Meg hogy mit lehet rajta látni? És főképpen,hogy ugyan melyikünké lesz?Gazda lett volna arra sok, de utoljára csak ketten maradtunk számításak. A kis bice-bóca megén. Hanem miköztünk aztán nem lehetett választást tenni. Hiába bizakodtam benne, hogy majdcsak elmarad mellőlem: megállta a helyét végig.Már csak egy reménységem volt: az utolsó számtani dolgozat. Azt éppen a karácsonyi szünetelőtt való nap írtuk, délelőtt. Bíztam benne, hogy majd csak elhibázza valahogy Pálistók Peti.Annál inkább bízhattam, mert a kis bice-bóca betegnek látszott. Hóka volt az arca, beesett aszeme, s kékespiros a keze feje, mintha mindig fázna. Ugyan az se lett volna csoda, hiszen agúnyácskája nemcsak hogy meleget nem adott, de a sok likluk csupa ablak volt a hidegnek.Azért mégse csinált hibát a számtandolgozatban. Ezt hamar megtudtam, mert óra után mindigén

szoktam bevinni a füzeteket a tanító úr szobájába: hát útközben belekukucsáltam a Petidolgozatába. Nem volt abban egy makulányi hiba se. A szobában nem volt senki, mikor beléptem, csak az égbelátó. Barátságosan nézett rám azüvegszemével, s úgy tetszett, mintha még hajladozna is felém a rézcső:- Ejnye, de szeretnék a tied lenni, te ködmönös gyerek, ha te csakugyan olyan ügyes fiú vagy! „No, én megmutatom, hogy csakugyan az vagyok” - gondoltam magamban. Azzal fölkaptam a tollat és belemártottam a tintába: „Én bizony nem engedem az égbelátót, bice-bóca pajtás!”

73 Szépen kijavítottam a Pálistók Peti dolgozatában az egyeseket négyesekre. Takaros kisszékeket csináltam belőlük, csak az utolsónál ejtettem ki a tollat a kezemből ijedtemben. Mert egészen olyan volt, mintha valaki nagyot rántott volna a ködmönömön. Sebes lépések kopogtak a folyosón, hirtelen becsaptam a füzetet, mire a tanító úr belépett.- Hát te mit dolgozol idebent ilyen sokáig? - szögezte rám a szemeit. Nagyon szelíd szemeivoltak, és most mégis úgy éreztem, mintha csakugyan szúrnának, mint a szög. A ködmön is szorított, forogni kezdett velem a világ. Zavarodottan nyögtem ki a választ.- Néz az égbelátó.- Micsoda? - nevette el magát a tanító úr. - Nem te nézed az égbelátót, hanem az néz téged? Zavarodottságomban odanéztem az ördögös masinára, és úgy éreztem, mintha süllyednevelem a föld, mert az égbelátó csakugyan engem nézett. De olyan csúfondárosan nézett ahidegen csillogó szemével, hogy alig találtam ki az ajtón. Délután nem mentem iskolába. Zúgott a fejem, szédelegtem, tündérkém ágyba fektetett. Annálszívesebben feködtem le, mert így legalább megszabadultam a ködmöntől. Tündérkém, mintrendesen, odaakasztotta elébem a székre. Én pedig, mihelyt magamra maradtam, kiugrottam azágyból, és átvittem a ködmönt a benyílóba, a kis ruhácskák közé, és kétszer ráfordítottam akulcsot az ajtóra, mert ahogy én ismertem a ködmönt, kitelt volna tőle, hogy kinyújtja a karjait székről, és belekap a hajamba. Estefelé a tündérke kis kacagásainak sortüze ébresztett fel. Az ünnepi sortűz a tanító úrnakszólt, aki ott ült a varróasztalkánál, Malvinkával szemben, és azt mondta neki:- Tessék megnézni ezt a füzetet! Megállt a szívem dobogása. Hirtelen szorosra csuktam félig nyitott szememet, hogy meg nesejtsék ébrenlétemet. Jaj, mi lesz, ha már kitudódott!- Mindig ő volt a legderekebb tanítványom, tudtam én azt, hogy most se csalatkozhatom meg benne. Istenem, melyikünkről beszélhet?- Pedig már délelőtt látszott szegény fiúcskán, hogy beteg. Most már bizonyos, hogy a kis bice-bócáról beszél! Azon látszott már délelőtt is a betegség. Mi lesz most? Valaki mintha oldalba ütögetett volna: ugorj ki hamar, kérj bocsánatot, ígérd meg, hogy soha többet ilyen gonoszságot nem

teszel!- Kérdelem tőle: mit csinálsz a szobámban ilyen sokáig? Azt mondja rá, nézi az égbelátó.Kezdtém éledezni. Úgy látszik, mégiscsak én vagyok az a derék fiú. Az oldalba ütögetésselmaradt. Nyújtózkodtam egyet, mint aki ébredszik.- Kis Gergő! - hajolt fölém tündérkém százcú drága arca, és aggodalmaskodó hangja lágyansimogatott. - Hogy érzed magadat, kis Gergő?- Most már jobban - mondtam egészen őszintén.- Nézd csak, ki van itt minálunk - mondta egy csöpp kérkedéssel. - Látod-e, milyen úri vendégtisztelte meg a házunkat?Elmosolyodott a tanító úr, és odalépett hozzám.- Nem vagy már beteg, Gergő?

74- Nem vagyok.- Ki mernél jönni az udvarra az égbelátóba bekukucskálni?- Ki - mondtam halkán.Olyan halkán, hogy tündérkém félénken szólalt meg:- Talán csak a szobában kukucsolna bele inkább, hogy meg ne fázzon. És... és talán urasabb is lenne az a masina a szobában.- A csillagokat nem a szobában szokás vizsgálni - nevette el magát a tanító úr. - És akinekolyan ködmönje van, mint Gergőnek, abba nem harap bele a hideg. Hol a ködmön, Gergő?Nem adtam volna száz égbelátóért, ha a tanító úr a ködmönt eszembe nem juttatta volna.Egyszerre elöntött a forró hideg, ahogy Malvinka nagy csodálkozva előhozta a benyílóból.Sehogy se akart rá emlékezni, hogy ő vitte oda, mikor ő mindig a székre szokta teríteni.Míg a ködmönnel huzakodtam - sehogy se akart feljönni -, lábcsozogás hallatszott apítvarban.- Hírt adtam a szülédnek is - mosolygott jóságosan a tanító úr -, hadd legyen itt ő is örömedestéjén.De ha ő szülémnek adott hírt, szülém meg Messzi Gyurkának adta tovább a szót. Messzi Gyur-kához meg az öreg Báró cigány ragadt hozzá útközben. Tündérkém csöpp házában, tán miótamegépítették, soha ekkora sokadalom nem volt még. Cötkény varga is megneszelte anyüzsgést, ő is betámított a szomszédból a szurkos zöld kötőben, csak úgy ingujjban.Ahogy együtt volt az egész gyülekezet, a tanító úr karajba állított bennünket az udvaron azégbelátó körül, amelynek gömbölyűbb szeme a csillagos ég felé volt fordítva. Elmagyaráztaminden csínját-bínját, hogy egyedül is tudjak vele bánni, és amikor utoljára belenézett, lekaptaa kalapját.- Olyan közlelől nevet az emberre a holdvilág, hogy köszönni lehet neki. No, ki néz beleelsőnek?- Csötkén somséd a legüdősebb, ő leghamarább sámot tarthat a mennyorságra, hát nézzsen ő -mondott véleményyt a cigány.A varga már akkor ott állt az egeket mutató szerszámmál, és reszketett, mint a nyárfalevél.- Fázik a mester - mondta a tanító úr, de én tisztában voltam vele, hogy a kis csizmák öregdoktora azért reszket, mert azt hiszi, hogy mindjárt színről színre láthatja a Gáborkát alegfényesebb csillagban.Sokáig nézelődött, elmúlt a reszketése, és egy kicsit csalódottan mondta, amikor elvette aszemét a teleszkópról:- Hát sok szép arany patkószög!Másodiknak

Messzi Gyurka tapasztalta ki az égbelátót. Az ő ítélete ez volt:- No, Mitvisz, ezt a gyémántporos mezőt időbe telik megkerülni, ha majd odafönt csősz-ködünk!

75Báró cigány nem sokat vizsgálódott, nagyon sebesen elkapta a szemét:- Egy eleventelen malacsért se nézsnék bele másodsor. Kiégetné est a drágalátos semem világátazs esthajnali csillag. Olyan tűzse van ebben a bosorkányüvegben, hogy salonnát lehetne nálapírítani.Tündérkémet alig lehetett elcsalni az égbelátótól. Egész este azt hajtogatta, hogy sose hittevolna, milyen sok gyöngyházgomb van az égre varrva. Nagyon uras dolognak tartotta. Szülémcsak annyit mondott:- Hej, ha én azt a fiastyúkot kikölthetném, én abból annyi pénzt árulnék húsvétra, hogy csupaselyembe, bársonyba öltöztetném ezt az én jó gyermekemet e helyett az avicska ködmönhelyett!Az „én jó gyermekem”-en akkorát szorított az avicska ködmön, hogy se holt, se eleven nemvoltam, mire sorra kerültem, és az égbelátó elé álltam. Nem is lepett meg, mikor belenéztem,hogy nem látok semmit.- Szép-e, Gergő?- Szé-é-ép - dadogtam, és csavargattam az égbelátó oldalán a srófot előre-hátra. Hiába, nemláttam mást, csak a csillagtalán fekete semmit.- Igazítsd a csövet a hold felé - mondta a tanító úr.Alig mertem hozzáérni a csőhöz. Hideg volt, mint a jég, engem mégis tűz gyanánt égetett.- Na, mit szólsz hozzá? Látod-e benne Dávidot meg Cicellét, ahogy citeráznak?Megint csak sugártalan feketeség meredezett rám. Belereszketett a szívem, hogy nem vagyokméltó az ég csillagainak látására. Alig bírtam kinyögni a választ:- Lá-há-tom.A tanító úr gyöngéden elhúzott az égbelátótól:- No, hagyjál holnapra is. Hiszen a tied, akkor mulatod vele magad, amikor akarod. De mosteredj hamar, bújj vissza a meleg ágyadba, hiszen csak úgy vacog a fogad. Mink még majdelnézelődünk idekint egy kicsit.Szót fogadtam, és örültem, hogy az égbelátó kint marad az udvaron, és nem kell vele egyszobában aludnom. De álmomban csak bejött hozzám. Hosszú csövet rám tátotta, mintha elakarna nyelni, a lábait pedig négyes formára görbítette, és úgy táncolt rajtam.